

Loom 202. põhikooli
põhikooli 1837 (?)

1

PEDAGOGIKA
ARHIIVMUUSEUM
FOND K37691

Ühiskondliku elu mitmekesistamise võimalusi
algkoolis.

~~kirjutat~~ Meie hariduselu juhid on viimastel aastatel
~~kirjutat~~ alla kriipsutanud seda suurt tähtsust, mis kas-
vatusel on meie koolilises haridustöös. Elu on omalt poolt
seda tähtsust veel varem ja selgemini rõhutanud. Mil-
lised abinõud on aga koolil tarvitada kasvatustööks s.o.
õpilaste iseloomu harimiseks? Kui lugeda näit. Fr. Föerste-
ri suurepärase teost "Kool ja iseloom", mis hiljuti il-
mus ka eestikeelses tõlkes, siis näeme, et kõlbla kas-
vatuse liikumises nii tähtsal kohal seisval mehel nagu
Föersterilgi ei ole neid abinõusid mitte kuigi palju
soovitada. ~~XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX~~ Kui omaaegne
~~Herbardi ja tema koolkonna intellektualism kriisi kan-~~
natas, siis oli üheks selle ületamiskatseks nn. kõlbla
kasvatuse liikumine. Selle liikumise teeneks tuleb pidada
iseseisva kõlblusõpetuse pääsemist koolide õppekavva.
Kuid ka see liikumine ise kannatas veel liigse intellektua-
lismi all, uskudes, et mõistuslik selgus kõlblistes küsi-
mustes oluliselt soodustab ka kõlblat käitumist. Kõlb-

lusõpetusel on vaieldamatult oma osa ~~XXXXX~~ etendada ise-
loomu harimise sihtide selgitamisel, kuid tõelised ise-
loomu jõud põhjenevad siiski harjutamisel ja elulistel
kogemustel. Väga õieti ütles juba suur mõtleja Goethe
omal ajal:

"Elu vaid kujundab meest,
sõnadel väike on väärtus."

Ja eks ole Pestalozzigi küllalt kujukalt näidanud,
kuidas kõlblus võrsub igapäevase elu kogemuste ja ühis-
õppimise ühte osadumiseks paraku võimalike ja mitmesuguste võimaluste
kondlikkude vahetõrgete pinnast, G.Kerscheneiteiner iro-
niseerib paljalt sõnalise moraliseerimise üle, nagu
ujumaõpetamise üle kuival maal.

Traditsionaalses koolis on kahjuks õpilastel võrd-
lemisi vähe võimalusi oma ühiskondlikkude vooruste har-
jutamiseks. Siin on kõgu tähelepanu koondatud õpetajale.
Kõik ühendusniidid seovad iga õpilast temaga üksikult,
kuna õpilastelomavahel ei kujune mingeid ühiskondlikke
sidemeid ega vahetõrget, vähemalt mitte õppetunni raami-
des. Vahetunnil, tõsi küll, kujuneb neil, kuid etteka-
vatsematult ja korraldamatult, selle tõttu mõnikord tead-
liku kasvatuse püüetele vastukäivaltki.

Osalt püüavad seda lünka täita mitmesugused noor-
soo vabad harrastused, nagu noorsooorganisatsioonid jm.
Ma olen täiesti teadlik selles suures kasvatustlikus väär-

tuses, mis noorsooorganisatsioonidel, suvilaagritel jms. on, kuid nad kõik kannatavad selle suure puuduse all, et neist mitte kõik õpilased ei võta osa, olgu majanduslikel põhjusil, olgu huvipuuduse ~~puuduse~~ või vanemate vastuseisu tõttu. Nad ehitavad koolile nä. kõrvale, mitte otseselt kooli sisse. Sellepärast jääb ikkagi püsima küsimus, kuidas koolitööd ennast, kõigile õpilastele sunduslikku koolielu nii ümber korraldada, et see pakuks rikkalikumaid võimalusi õpilastele ühiskondlikuks enesetreeninguks. On huvitav ära märkida, et viimaste aastakümnete suurte töökooli teoreetikute - G.Kerschensteineri, H.Gaudigi, J.Dewey jt. mõttekäik kasvatuslikul alal keerleb peamiselt selle küsimuse ümber, kuna noorsooorganisatsioonide probleem võrdlemisi vähe nende tähelepanu on köitnud. Erandina võiks vahest ehk mainida prantsuse keelkonna silmapaistvat pedagoogi A.Ferrière'i, keda teatavasti tunneme skautlike ^{lõunae} ~~lõunae~~ ^{innuka} pooldejana.

Järgnevas tahaksin näidata mõningatele võimalustele mitmeksesistada tavalise algkooli elu nii, et see pakuks rikkalikumaid võimalusi õpilastel ühiskondlikke harjumusi ja kogemusi omandada. Kuid ma pean juba ette rõhutama et ega neid võimalusi väga palju ei ole. Meie tavaline päevakool on selleks liiga suurel määral õppimise,

Kodu
Päevakooli
V

T

Tavaline koolitöö arendab õpilastes ainult üht ühiskondlikku võrust - allumisoskust. Tegelikult võime aga ühiskondlikus elus eritleda kolm põhivahetust: allumine, juhtimine ja koostöö. Võiksime neid piltlikult võrrelda järel-, ees- ja kõrvutikäimisega. Kõige raskem neist näib olevat omandada kõrvutikäimist. Vaadelgem kasvõi inimesi tänaval, kuidas seal harilikult ikka kipub maksvusele püües teiste vedamine või enda vedada laskmine. Ja ometi vajab ühiskondlik elu kõige enam just solidaarset koostööd, kõrvutikäimist. Et see koolidistsipliin^{ka} juhtimisvõrudele liiga vähe ruumi annab, sellele on ammu juba tähelepanu juhitud.

Võrdne vastastikkaj

Juba õpilaste asetus tavalises koolis takistab nende omavaheliste vahetuste tekkimist. Kõik istuvad nüoga õpetaja poole ja kui räägitakse, siis harilikult ainult temale. Juhtub aga pinginaabritel üksteisega rohkem tegemist olema, siis on harilikult klassijuhataja esimene mure neid teineteisest lahutada. Te olete kindlasti juba kuulnud sellest, kuidas uuemad pedagoogilised voolud taotleavad muudatust õpilaste istumiskohtade asetuses. Eriti on see tarvilik seal, kus õpilasi juhitakse isekeskis rühmiti koos töötama. See pole mitte ainult tehnikavälimuse küsimus, vaid sellel on sügav mõ-

ju õpilaste käitumisele. Prof. Petersen Jenas kirjutas ühest huvitavast katsest sel alal. Tema õpilased olid harjunud nelja kuni kuue kaupa laudade ümber istuma. Samade laudade ümber toimus ka lõunasöök koolis. Korra tuli neil aga töötada ühes teises ruumis, kus olid endisaegsed pingid, mis sundisid õpilasi istuma seljaga üksteise poole. Petersen pani tähele, et õpilastel selles uues ruumis otsekohe läksid kaduma väärtuslikud ühiskondlikud harjumused, nagu kätepesemine enne lõunasööki, naabrite viisakas teenimine jne. Klassi muutmine solidaarseks tööosaduseks on kahtlemata üks õpetaja olulisi ülesandeid mitte ainult õppetöö vaid ka ise-loomu kasvatusel seisukohalt. Selleks tuleb paratamatult mõningateist kaunis sügavale juurdunud eelarvamustest lahti saada.

Töö mitmeklassilise komplektiga on õpetuslikult seisukohalt kahtlemata raske, kuid sellel ei pundu ka omad voorused. Meie kooliuuenduslik liikumine, eriti nn. individuaalse tööviisi tarvitamine võlgneb suurel määral tänu mitmeklassiliste komplektide rohkusele maa-koolides. Ka kasvatuslikult on sel mõningaid paremusi: mitmes vanuses õpilased koos töötades harjuvad rohkem üksteise eest hoolitsema. Eelpoolmainitud prof. Petersen, tuntud Jena-plaani looja, pooldab põhimõtteliselt

kolmeklassilist komplekti, kusjuures õppetöö Jena-plaani rakendamisel toimuks ainete järgi erikursustel. Kui säärases mitmekesise vanuselise koosseisuga rühmas õpilastele anda vabadus ühiskondlikke sidemeid sõlmida, siis näeme varsti, kuidas mitmesugused kodunt kaasa toodud halvad kalduvused, nagu upsakus, edevus, isekus jne. end alguses tunda annavad, kuid ajajooksul otse kui maha lihvitakse. Jätkavad järele üksiklased, kes palju kellegagi ei seltsi. Neid tuleb õpetajal kunstlikult kaasõpilaste ühiskonda sisse lülitada, peamiselt sel teel, et õpetaja neile määrab aktiivsemate õpilaste hulgast sõbra. Säärases kolmeklassilises komplektis toimub õpilasmaterjali vahetus pikkamööda: iga aasta lahkub ja tuleb juurde üks kolmandik. See võimaldab uustulnukate ühtesulamist eesolijatega ja niiviisi teatud traditsioonide püsimist.

Sügisel esimesse klassi astujate kohanemisele kooli vaimuga aitaks tublisti kaasa, kui näiteks viimase klassi õpilaste hulgast igale neist määrata hooldajasõber. Seda võib teha juba õpilaste omavalitsuse juures.

Uue perioodi alguses tuleb, et me saame kogemustele olen õpil. omaval. voolamises algusele, vähemalt selle ameerikalaste voolu. Kus seega ligikaudselt elust võrd võrd, seal võib see võrdne olla. Selle kohta mõned mõtted.

teadmiste omandamise teenistuses ja raske oleks teda tulevikuski sellest vabastada. Kuna internaat meie algkoolides on peamiselt hädaabi vahend ja seal viibib ainult väike % õpilasi, ei saa meie kooli üldistest kasvatuslikkudest ülesannetest kõneldes sellega mitte arvestada.

~~(Tutvume kõigepealt mõningate välismaail selles suunas ette võetud katsetega.)~~ Üks huvitavamaid on Joh. Langermanni ^{Kubi} oma Saksamaal, juba ligi 30 aastat tagasi. Langermann algas sellega, et viis õpilased aeda, mille ütläs olevat nende päralt ja millega nad võivat teha, mis ise tahavad. Ta näitas ka säälsamas lähedal olevatele tööriistadele. Kõik lapsed tormasid korraka riistade kal- le, tekkis rüselemine, mille tagajärge oli, et kolm- neli tugevamat poissi enamjao riistu enda kätte kiskusid, kuna nõrgemad, eriti tütarlapsed, üsna ilma jäid. Langermann laskis riistad tagasi panna ning tegi järgnevas kõneluses selgeks, kui tähtis on iga asja juures kindel kord. Valiti üks õpilane tööriistade hoidjaks, kes neid soovijaile jõu ja võimete kohaselt välja andis. Aed ja- gati kolmeks: üks osa jäi kõigile ühisharimiseks, teine osa tagavaraks mitmesuguste erikavatsuste jaoks ja kol- mandas sai iga õpilane endale väikese peenra eraldi ha- rimiseks. Kuna Langermanni koolis oli lapsi 8-dast elu- aastast alates, pidid vanemad õpilased nooremaid nende

peenarde harimisel ja korrashoidmisel aitama. Ka muidu, kui mõnel õpilasel ilmnes mõni nõrkus, näit. kalduvus varastada, hiljaks jääda, ülesanded täitmata jätta jne., määrati talle tublimate õpilaste hulgast hooldaja-sõber, kes teda pidi toetama ja ta nõrkusest üle aitama. Säärane sõprade või hooldajate süsteem on teatavasti leidnud kasutamist ka mitmel pool mujal, eriti Inglise Public Schoolides, Wynekeni Wickersdorffis jm. Selle algeid leiame ka Pestalozzi juures, kellel oli kombeks tugevamaid õpilasi asetada istuma kahe nõrgema vahele, keda see pidi aitama.

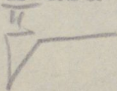
Ühe teise huvitava katse kohtame Sveitsis õpetaja C. Burghardti juures. Õppetöö algul puudus üks õpilane haiguse pärast koolist. B. paneb ette talle kirjalikult saata tervisi. Kes kirjutab kirja? 7 õpil. tahavad seda teha. Klass valib nende seast ühe. Teistele tehakse ülesandeks haiget kodus külastada ja ta seisukorrast teateid tuua. Kui puudunud õpilane pääle haiguse esimest korda kooli tuleb, tervitab teda klassi poolt selleks valitud esitaja. Sellega on alus klassi isetegevusele pandud ja õpetaja jätab ka korrapidajate valimise klassi hoolde. Korrapidajat on vaja ta ametiaja lõpul ~~vaja~~ tänada. Kes seda teeb? Jällegi on klassi esitajat tarvis. Otsustatakse

luua alaline klassi esitaja amet. Õpilased on teatud ots-
tarbeks pannud kokku summa raha. Sellest jääb aga osa üle,
millest otsustatakse moodustada klassi kassa. Selle kor-
rashoidmiseks valitakse jällegi laekahoidja. Et ametnikku-
de valimises unustamise tagajärjel segadusi ei tekiks,
valitakse klassi kroonikakirjutaja, kes valimiste tule-
mused ja muud tähtsamad sündmused klassi elus sellekoha-
sesse raamatusse üles märgib. Nii on alus õpilaste oma-
valitsusele pandud. Mõne aja pärast võetakse tähtsamad
otsused kokku klassi kodukorraks. Ka siin võeti tarvitu-
sele hooldajate süsteem. Burckhardt oli oma katsete
tagajärgedest vaimustatud. Klassi ühistunne kasvas suu-
rest, mida näitasid õpilaste poolt klassile ja koolile
veel pärast kooli lõppugi tehtavad kingitused. Selle katse
juures on iseloomulik, et ühtegi paragrahvi ei võetud ko-
dukorda, ega ühtegi ametit ei loodud, ilma, et selle
järele ei oleks olnud tegelikku tarvet.

Need on õpilaste omavalitsuse esimesed alged,
mida kahtlemata võib palju keerulisematekski süsteemi-
deks välja arendada. Kogemused näitavad, et algkooliõpi-
lastegagi sel alal võib mõndagi ette võtta, kui õpetajad
õigesti asjast aru saavad ja ettevõtet liiga bürookraat-
likuks ei muuda. Kus internaat olemas, sääl tuleb sel-
lega ühenduses õpilaste omavalitsusele anda ülesandeid

juurde. Harilikus päevakoolis näib neist ülesannetest mõnikord tulevat puudu, kuna paberitükkide kokkukorjamisest ja vahetunnis akende avamisest veel ei piisa õpilaste omavalitsusele sisu andmiseks. Ameerika keskkoolides on õpilaste omavalitsuse loomisel kohati jäljendatud riigi eeskujul, isegi kuni aumärkide jagamiseni ja ametnikkude univormi panekuni. See võib asja väga kergesti muuta naeruväärseks. Algkoolis ei ole sellega ammugi midagi peale hakata. Küll on aga mõeldav kooliaia majandamisel, koolipidude ja ekskursioonide korraldamisel jms. juhtudel rakendada senisest enam õpilaste kaasabi, et neile võimalust anda end ühiskondlikus töös harjutada. Meie keskkoolides on umbes kolmandikus õpilaste omavalitsus laiemal kujul teostatud, kuid algkoolides on sellest võrdlemisi vähe kuulda olnud.

Rohkesti tegevust ja ülesandeid pakub õpilastele kooli ajakiri. See võib olla kas käsitsi kirjutatud või mitmesugustel paljundusaparaatidel paljundatud. Viimasel ajal on läinud moodi seina-ajalehed. Nende toimetamine on hõlpus ja jäävad ära levitamismured. Nagu kogemused näitavad, on ajakiri algkooliski usna hästi teostatav. See äratab õpilastes huvi kirjanduse vastu ja peaks aitama kaasa emakeele õigele ning stiilsemale tarvitamisele.

Ühiskondliku kasvatusse seisukohalt evivad suurt tähtsust ka koolipeod. Kahjuks on meie praegused koolipeod määratud peamiselt täiskasvanutele, et koolile sissetulekut hankida. Koolipeo peamine otstarb peaks aga olema õpilastele peorõõmu ja peoelamusi pakkuda. Sellelt seisukohalt teenib meie koolides erilist tähelepanu jõuluõhtu. Mõningates välismaistes uutes koolides, näit. Jena ülikooli harjutusalgkoolis prof. Peterseni juhatusel pühitsetakse isegi õpilaste sünnipäevi pidulikult, küll ainult oma rühma piirides. Mõni kaasõpilastest deklameeris el puhul mõne laulu, teine pidas kõne, kolmas ulatas liiklekimbu jne. Õpetajate sünnipäevi pühitseti isegi väikeste näidendite lavastamisega klassis, mida õpilased tegid täiesti omal algatusel. Uute õpilaste vastuvõtmist ja lahkujate ärasaatmist toimetati erilise pidulikkusega. Kooli lõpetanutega või teise kooli siirdunutega peeti veel kaua aega sidet, nagu oma perekonna liikmega. Kui mõni õpilane juhtus haiguse pärast puuduma, siis oli rühmakaaslaste ülesanne teda järjekindlalt vaatamas käia (väljaarvatud nakkushaiguste juhud).